

Соња Видојевић и Стево Шеган
(Математички факултет, Београд)

ЗАХАРИЈЕ БРКИЋ
Први докторат из астрономских наука
одбрањен на Универзитету у Београду

Сажетак. Прилог дигитализацији научне и културне баштине. Захарије Бркић (1910–1979), докторат под насловом „Анализа систематских грешака пасажног инструмента и других систематских утицаја на одређивање времена“, одбрањен 6. септембра 1958. Докторат дигитализован и презентираан на Интернету; садржи 88 страна са 31 листом графичких приказа.
Кључне речи: дигитализација, докторат, астрономија

Захарије Бркић је рођен 8. новембра 1910. у Пољни, код Трстеника (Србија). Био је ђак Крушевачке и Чачанске гимназије и већ тада је показао изузетан смисао за природне науке и математику. Студије завршава 1936. године на групи за теоријску математику тадашњег Филозофског факултета у Београду, на коме су предавали научници светског гласа – Михаило Петровић, Јован Карамата, Милутин Миланковић и други.

Од 1938. године Захарије Бркић се посветио астрономији и остаје јој веран до краја радне каријере, а то је пуних 40 година. Од 1938. па до 1972. радио је у свим службама на Астрономској опсерваторији у Београду (<http://www.aob.bg.ac.yu/>) као астроном опсерватор, асистент и научни сарадник. Био је један од оснивача двеју научних служби: Службе времена и промене географске дужине, и Службе промене географске ширине и кретања Земљиних полова. Дуги низ година је са великим успехом руководио Службом времена и промене географске дужине подигавши њен степен тачности, и поред скромних материјалних и укупних кадровских могућности, на научни ниво. Захваљујући њему Астрономска опсерваторија у Београду је ушла у Међународну службу времена са високим рангом. Из ове области дао је око седамдесет научних прилога и стручних радова. Његова докторска дисертација под називом „Анализа систематских грешака пасажног инструмента и других систематских утицаја на одређивање времена“ била је запажена у свету и покренула је низ научних радова из ове области. Због тога је изабран за члана две научне комисије Међународне астрономске уније. Доктори из астрономских наука су раније били брањени на иностраним универзитетима, у Француској, Немачкој или Енглеској, на пример. Захарије Бркић је први доктор наука из области астрономије који је докторат одбранио на Београдском универзитету. Комисију за преглед и одбрану докторске дисертације чинили су: др Војислав Мишковић (академик), <http://saj.matf.bg.ac.yu/154/pdf/167-185.pdf>; др Константин Вороњец (дописник) <http://genealogy.impa.br1f/html1f-/id.phtml?id1f=54114>, и др Татомир Анђелић (редовни професор). <http://www.asv2.matf.bg.ac.yu/zaNCD/andjelic.php>

Техничка и технолошка достигнућа средином 20. века била су таква да је било уобичајено да се радови пишу писаћом машином, а да би се добио потребан

број примерака писало се преко индиго папира. Графички прикази су се копирани у више примерака на фотоосетљивом папиру, тзв. озолиду, који временом губи својства и постаје све блеђи.

Због изузетног културно-историјског и научног значаја ове докторске дисертације, а у оквиру пројекта Дигитализација научне и културне баштине, дисертација је скенирана и припремљена за презентацију на Интернету. У следећој фази дисертација ће бити обрађена помоћу неког од програмских пакета за препознавање текста. Графички прикази, који су већ сада у јако лошем стању, биће поново репродуковани на основу података који се налазе у тексту дисертације. Тиме ће први докторат из области астрономских наука одбрањен на нашем Универзитету бити сачуван од већ видљивог и видног пропадања. Докторска дисертација Захарија Бркића сада је доступна јавности преко Интернета на адреси <http://alas.matf.bg.ac.yu/biblioteka/>. За скенирање је употребљен скенер Hewlett Packard ScanJet 4C са резолуцијом од 300 dpi што је дало добру читљивост текста с обзиром на то да је стање оригинала било прилично лоше. За библиографско-каталожко описивање електронских публикација може се употребити међународни стандард ISBD(ER): International Standard Bibliographic Description for Electronic Resources који се у целости може наћи на Интернет адреси <http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/isbd.htm>, у комбинацији са стандардом UNIMARC (<http://www.ifla.org/VI/3/p1996-1/sec-uni.htm>) који је намењен за међународну размену машински читљивих библиографских података. Библиографски подаци могу да се односе на различите врсте библиографског материјала: монографије, серијске публикације, картографски материјал, музичке, звучне и графичке записе, пројекциони и видео материјал, ретке књиге, електронске ресурсе и сл.

Захарије Бркић је дао велики допринос и у раду на универзитетској настави. На Грађевинском факултету у Београду изабран је 1955. за доцента, а 1957. за професора на Геодетском одсеку, где је предавао теорију и праксу геодетских и астрономских инструмената. На Природно-математички факултет у Београду прелази 1959. године где је 1966. изабран за редовног професора за практичну астрономију.

Две године после смрти професора Бркића, 1981, његова породица је, на иницијативу његовог сина Слободана Бркића, основала фонд „Проф. др Захарије Бркић“. Први новчани прилог у фонд је био хонорар за друго издање његовог уџбеника „Општа астрономија“ (коаутор Бранислав Шеварлић) – то је био први потпуни универзитетски уџбеник из области астрономије. Према правилима фонда, новчана награда се додељује, на дан рођења професора Бркића, 8. новембра, најбољем дипломираном студенту на Катедри за астрономију у претходној школској години.

Биографски подаци узети из: Неда Бокан (уредник), Споменица: 125 година Математичког факултета, Београд: Математички факултет, 1998.
<http://www.asv2.matf.bg.ac.yu/zaNCD/brkic.php>

Оригинал доктората који је коришћен као објекат дигитализације налази се у библиотеци Математичког факултета у Београду где је заведен под каталожким бројем Докт. 4/1 и класификован као „музејски примерак“.

Sonja Vidojević and Stevo Šegan
(Faculty of Mathematics, University of Belgrade)

ZAHARIJE BRKIĆ
The first PhD dissertation in astronomy
defended at Belgrade University

Abstract: A contribution to digitization of scientific and cultural heritage. Zaharije Brkić (1919–1979), PhD dissertation on a theme ‘Analysis of passage instrument systematic errors and other systematic influences on time determination’, defended on 6th September 1958. PhD dissertation digitized and presented on Internet, it contains 88 pages with 31 graph presentations.

sonja@almatf.bg.ac.yu
ssegan@matf.bg.ac.yu